KREEKA PÄRISNIMED ANTIKKIRJANDUSE ÕPIKUTES BALTIMAADE NÄITEL

LĪVA BODNIECE, AUDRONĒ KUČINSKIENĒ,
MARIA-KRISTIINA LOTMAN

Kuigi viimasel ajal on palju räägitud tõlkeloo kaardistamise ja uurimise tähtsusest, on vähem tähelepanu pööratud vajadusele seda teha ka komparatiivsest perspektiivist, kõrvutades erinevaid traditsioone: just nii võivad välja tulla olulised jooned ja seaduspärasused, mis muidu jääksid märkamatuks. Sellisel lähenemisel on praktilised eelised, kuivõrd see aitab põhjalikumalt, täpsemalt ja senisest avarama vaatega analüüsida tõlkelugu, tõlkenorme ja valitsevaid strateegiaid, ent sel on ka teoreetilised väärtused nt tüpoloogilisest, evolutsioonilisest, kontseptuaalsest vaatevinklist.

Lisaks kõige keskmatele küsimustele, nagu kes, mida ja kuidas tõlkis, on tõlkeloo uurimisel oluline pöörata tähelepanu ka kitsamatele probleemidele, sh sõnamängude, terminite, reaaside, aga samuti pärisnimede vahendamisele. Pärisnimed on sageli rohkem kui lihtsalt ortograafiliste normide peegeldajad – nad võivad olla ka ajastumärgid, peegeldades valitsevaid kultuurilisi ja ideoloogilisi suundumusi, ning ka need suundumused võib reljeefsemalt esile tuua just komparatiivne analüüs.

Pärisnimede tõlkimisel võib laias laastus eristada kahte vastandlikku lähenemist: võõrapärastavat ja kodustavat tõlkeviisi.¹ Võõrapärastavas tõlkes esitatakse nimekujud võimalikult originaalilähedaselt, kodustavas tõlkes aga tehakse nimi sihtkultuurile omaseks, kas nimekuju sihttraditsioonile kohandades või asendades tähendusega nime lausa sihtkeelse tõlkevastega (nt *Scipio Africanuse* asemel *Scipio Aafriklane* või *Hypnos* kui *Uni* ja *Thanatos* kui *Surm*). Ent isegi kui valitakse võõrapärastav meetod, andes nimed edasi sellisel kujul, nagu need lähtekultuuris on, teise alfabeedi korral vaid transkribeerituna, näitab praktika, et sellel lähenemisel on rohkem nüansse. Näiteks võib nime tüvi olla edasi antud originaali järgides, ent morfoloogiline lõpp olla ära jäetud või muudetud. Samuti võib esineda variatsioone transkriptsiooni-reeglites, mille tagajärjel võib üks ja sama nimi küll olla täpselt transkribeeritud, aga välja näha sootuks erinev.

Käesoleva artikli eesmärgiks on vaadelda võrdlevalt antiiknimede vahendamise lugu kolmes sarnase saatusega riigis – Lätis, Leedus ja Eestis. Väga suure materjali piiritlemiseks valisime uurimisobjektiks kirjandusõpikud kui ühelt poolt kõige professionaalsemalt ja läbimõeldumalt teostatud, teisalt aga ühe suurima mõjuulatusega teosed.

¹ Täpsemaid strateegiaid vt nt Hermans 1988, kus nimetatakse neli peamist pärisnimede tõlkimisviisi, või Fernandes 2006, kus eristatakse neid koguni kümme.

1. Kreeka pärisnimed lätikeelsetes antiikkirjanduse õpikutes

Lätis on antiiknimede edasiandmine keeruline probleem, mis muutub aktuaalseks iga kord, kui ilmub mõni selliseid nimesid sisaldav publikatsioon. Laias laastus võib läti keeles eristada kaht perioodi: okupatsioonieelne ja -järgne nimede esitamise situatsioon. Jossif Tronski „Antiikkirjanduse ajalugu” (1954) esindab nende kahe perioodi vahelist piiri, näidates selgelt suunda, mis valiti mitte üksnes antiikkultuuri vahendamiseks, vaid läti keele arenguks üldse. Tronski õpik on ühtlasi kõige suuremahulisem antiikkirjanduse ajalugu käsitlev publikatsioon läti keeles. Pärast Läti iseseisvumist on avaldatud küll antiikkirjanduse antoloogia, kuid ei ole ilmunud ühtegi uut antiikkirjanduse ajaloo õpikut.

Antiiknimede vahendamisega seotud küsimused tõusid Lätis päevakorraile juba seoses esimeste tõlgetega XIX sajandil ning sellel perioodil on nimedes näha nii vahenduskeelte mõju kui ka ilukirjandusliku läti keele kujunemisprotsessi jälgi. Nii on XX sajandi alguseks kujunenud ühest nimest mitu erinevat versiooni.

Enne Nõukogude Läti perioodi ilmus kaks mahukat antiikkirjanduse ajaloo käsitlust: Kārlis Straubergsi „Rooma kirjandus” 1936. aastal ning Pēteris Kīķauka „Kreeka kirjanduse ajalugu” 1944. aastal, samal ajal kui antiikkirjanduse enda vahendamine oli alanud juba XIX sajandi keskpaiku. Ka esimene iseseisvusaeg oli antiikkirjanduse populariseerimise ja uurimise seisukohalt tähtis – siis valmistati ette esimesed filoloogilised tõlked ja avaldati rida kommenteeritud tõlkekogumikke (Straubergs 1922; Horatius 1924–1936; Homeros 1943 jne). Ilmus suurel hulgal antiikkirjanduse tõlkeid, nagu ka artikleid antiikkirjandusest, -kultuurist ja -ajaloost.

Mõlema esimesel iseseisvusperioodil avaldatud antiikkirjanduse ajaloo raamatu autoril on näha taotlust vahendada kreeka ja ladina nimesid võimalikult klassikalise hääldusega kooskõlas (sama saab öelda ka terminite kohta). Sellegipoolest ei ole nende õpikute põhjal formuleerunud rangeid ja ühemõttelisi nimede vahendamise põhimõtteid. Seda on eriti näha kreeka nimede puhul, kus ebajärjepidevuse tingivad küsimused, mille üle vaieldakse siiaaani: nt kas kreeka rõhk peaks olema läti keeles edasi antud pika vokaaliga, kuidas anda edasi *spiritus asper*’it ehk tugevat hõngust ning aspireeritud konsonante jne. Teisalt aga tulid akadeemilise diskussiooni kõrval igapäevakasutusse ka need versioonid, mille löid poetiliste vormide tõlkijad ja vahendajad. Enne 1944. aastat valitsenud olukorra tunnuseks ongi versioonide paljususe: samaaegselt eksisteerisid erinevad nii kreeka kui ka ladina nimede vahendamise põhimõtted. Ebasüsteemsusele antiiknimede vahendamises pöörasid tähelepanu ka lingvistid ning avaldati rida publikatsioone ja poleemikat teaduslikes ning populaarteaduslikes väljaannetes (nt Garais 1930; Plāķis 1929; Felsbergs 1922 jt).

Olukord muutus koos poliitilise situatsiooniga. Nii nagu teisteski eluvaldkondades, hakati ka keeles elimineerima mitmekesisust ning lähenemiste paljusust, seda on eriti näha 1950. aastate algul avaldatud raamatutes, sh 1951 ja 1952 ilmunud kahekõitelises antiikkirjanduse antoloogias, Jossif Tronski „Antiikkirjanduse ajaloo” tõlkes (1954) ning ladina-läti sõnastikus (Latīņu-latviešu vārdnīca 1955), mis on mahukaim ladina pärisnimede lätindamise allikas. Pärisnimede vahendamise põhimõtted alluvad vene keele põhi-

mõtetele: pikki vokaale nimedes ja terminites ei kasutata. Järgnev võrdlus ilmestab pärisnimede ortograafiapõhimõtete muutumist:

kreeka / ladina	Κίχauka 1944	Tronski 1954
Αἰνείας / Aenēās	Ainejs	Enejs
Ἀχιλλεύς / Achilleus	Achillejs	Achiless
Αἰσχύλος / Aeschylus	Aischils	Eschils
Αἴας / Aiās	Aiants	Ajakss (Ajants)
Ἀγχίσις / Anchīsēs	Anchīss	Anchizs
Εὐριπίδης / Eurīpidēs	Eurīpids	Eiripids
Ἰσοκράτης / Isocratēs	Isokrats	Izokrats
Καλλίμαχος / Callimachus	Kallimachs	Kalimachs
Λῦσιās / Lysiās	Lisijs	Lizijs
Ὀδυσσεύς / Odysseus	Odisejs	Odisejs
Οἰδίπους / Oedipūs	Oidips	Edips
Προμηθεύς / Promētheus	Promētejs	Prometejs
Σαπφώ / Sapphō	Sapfoja	Sapfo
Σοφοκλῆς / Sophoclēs	Sofokls	Sofokls

Tronski nimekasutus erineb varasemate raamatute omast: nii diftongid kui ka geminaadid on lihtsustunud, intervokaalne *s* on asendunud *z*-ga, ka pikki vokaale tähistavad makronid on ära jäetud. Iseloomulik on, et antiikteoste pealkirjad tõlgiti läti keelde – võimalik, et mõjutajaks on see, et originaalis anti teoste pealkirjad edasi vene keelde tõlgituna. Nende mahukate materjalide kaudu (kirjanduse ajalugu, antoloogiad ja sõnastikud) kehtestas uus võim ka uued lähenemissuunad keele uurimisele ja juhised kultuuri-pärandi tõlgendamiseks.

Ehkki need väljaanded demonstreerisid uusi suundi, ei ole neis pärisnimede vahendamise põhimõtted siiski selgelt formuleeritud ning nii mõnigi uuendus jääb traditsioonis omaks võtmata. 1959. aastal tulid Nikolai Kuni „Vanakreeka legendide ja müütide” tõlkes taas kasutusele makronid, ehkki mitte igal pool ja läbivalt.

Hilisemate nõukogudeaegsete publikatsioonidega, nagu Lija Čerfasa ja Tamāra Fomina „Antiikkirjanduse ajalugu” (1968), saab alguse uus omapärane „traditsioon” – pärisnimede ja antiikpäritolu sõnakujude muutmise juba avaldatud tõlgete uusväljaannetes. See kirjandusloo raamat järgib struktuuralselt ja sisuliselt Tronski õpiku eeskujule, osalt koguni otseste tsitaatidega ja samu näiteid kasutades, kuid nimed esitatakse teisel kujul.

Pärast Läti iseseisvuse taastamist avaldati uued kreeka ja rooma kirjanduse antoloogiad (1990 ja 1994). Antoloogiade struktuur sarnaneb 1950. aastate antoloogiaga, kuid pärisnimede kasutus lähtub uutest põhimõtetest ning varem avaldatud tõlgete taasesituses on pärisnimed korrigeeritud. Samuti on tänapäeva läti keele standardite järgi parandatud Nikolai Kuni müüdiraamatu uustruki (2016) keelt, sealhulgas ka pärisnimede ortograafiat.

Kreeka ja ladina päritoluga pärisnimede vahendamise küsimus on läti humanitaarias pidevalt aktuaalne. Pärast taasiseseisvumist ja klassikalise filoloogia taastamist Läti ülikoolis on avaldatud ka mitmeid selleteemalisi publikatsioone (nt Vecvagars 2008; Rūmniece 2009; Laizāns, Lāms 2014).

Tänase päevani ei ole pärisnimede ortograafiaküsimusel järjekindlat ega püsivat lahendust. Ortograafiareeglite kohaselt tuleks võõrnimesid läti keeles esitada nende algupärast hääldust järgides ning kooskõlas läti alfabeedi ja foneetilise süsteemiga, ehkki tüvedele lisatakse lätipärased lõpud. Kuid et puuduvad kindlad normid nendeks puhkudeks, kui võõrnimes on läti keeles puuduvaid häälikuid või kui traditsioonis on kinnistunud erinevad paralleelsed variandid (nt Oidipus on *Oidips* Sophoklese draama puhul, aga *Edips* Freudil ja Tronski õpiku tõlkes), on siiani käibel kaks erinevat lähenemist: esimene nendest on traditsioonile orienteeritud, teine aga püüab järgida kreeka ja ladina originaale.

Kokkuvõttes on iga ajajärgu antiikkirjanduse väljaannetes vähemalt üritatud esitada teaduslikult põhjendatud, reguleeritud ja ühtseid põhimõtteid, ent niipea kui avaldatakse uusi materjale, on senised printsiibid oma aktuaalsuse kaotanud. Ehkki antiikkirjanduse õpikud peaksid olema pärisnimede vahendamise osas kõige usaldusväärsemad allikad, ei ole see alati nii, nagu demonstreerib peagi pärast Tronski õpikut ilmunud Nikolai Kuni teose läti-keelne tõlge.

On üsna vähe tõenäoline, et Lätis avaldatakse lähiajal uus antiikkirjanduse ajalugu käsitlev raamat, kuid Läti rahvusraamatukogu kureerimisel koostatakse parasjagu uut rahvusentsüklopeediat Läti Vabariigi 100. aastapäeva auks ning plaanide kohaselt lülitatakse sellesse ka antiikmaailma käsitlevad artiklid. Nende artiklite autorite ees on uus väljakutse: kuidas vahendada antiiknimesid? Kuidas anda edasi antiikkirjanduse termineid? Kuidas luua ja kommenteerida läti keeles kättesaadavate allikate bibliograafiat?

2. Kreeka pärisnimed leedu keeles: Jossif Tronski „Antiikkirjanduse ajalugu” kahe traditsiooni vahel

Antiiknimede leedundamise probleem on samuti olnud pidevalt päevakorral ning pole veel täielikku lahendust leidnud. See avaldub nii nimekujude varieerumises kui ka meedias jätkuvates arutlustes.

Vanakreeka ja ladina pärisnimede vahendamise ajalugu leedu keeles saab jälgida juba alates varaseimatest kirjutistest XVI sajandist. Nende materjalide põhjal on lihtne järeldada, et XVI–XVIII sajandil on antiiknimede kasutus ja transkriptsioon sporaadiline, ilma mingite reeglite või süsteemita. Mõnikord kasutatakse rahvalikku kõnekeelt, st nimed kohandatakse leedu murrete reeglitele. Teistel juhtudel on nad mõjutatud poola keelest, kuid on ka lihtsalt algupäraseid ladina vorme, millele on lisatud leedupärane lõpp. Ainus selge tendents, mis on varastes leedukeelsetes kirjutistes jälgitav ning säilitatud ka tänapäevases kasutuses, on ladina nimede kirjutamine keskaegse häälduse reeglite kohaselt.

Esimesed teadlikud katsed antiiknimede leedu keeles esitamist korras-tada tehti XIX sajandi lõpus ja eriti XX sajandi alguses. See oli aeg, kui Leedu rahvuslik liikumine viis esimese iseseisvumiseni, kui ladina tähestiku trüki-keeld 1904. aastal tühistati ja kultuurielu muutus kõigis oma vormides aktiivsemaks. Esimesel iseseisvusajal enne Teist maailmasõda asutati Kaunase ülikool, mis jätkas klassikalise filoloogia traditsiooni Leedus, kirjutati või tõlgiti kooli- ja kõrgkooliõpikuid, Kaunase ülikooli professorid avaldasid monograa-

fiad kreeka kirjandusest ja kunstiajaloost. Ajakirjanduses arutleti aktiivselt antiiknimede leedundamise üle. 1920. ja 1930. aastatel ilmusid esimesed fundamentaalsed tõlked, mille autoriks olid nii klassikalistest filoloogidest õpetlased kui ka mitteprofessionaalid, kes valdasid suurepäraselt antiikkeeli tänu klassikalisele gümnaasiumiharidusele, ning avaldati terve rida olulisi antiiktekste, aga ka ladina-leedu sõnastik.

Saab üsna kindlalt väita, et sellel perioodil kujunesid välja rohkem või vähem selgepiirilised kreeka nimede leedundamise tendentsid. Võime oletada, et kui sellel traditsioonil oleks olnud võimalik edasi kujuneda, oleks sellest saanud standardne praktika. Siin on peamised kreeka nimede leedundamise põhimõtted:

1) 3. käändkonna kreeka nimisõnad transkribeeritakse leedu keelde genitiivi tüve abil: *Artemida* (Ἀρτεμῖς, ἴδος ἥ), *Tetida* (Θέτις, ἴδος ἥ), *Hellada* (Ελλάς, ἄδος ἥ) jne.

2) Kõik kreeka diftongid transkribeeritakse vastavate leedu diftongidega: *Aigistas* (Αἰγισθος), *Eumajas* (Εὐμαιος), *Hefaistas* (Ἡφαίστος), *Peisistratas* (Πεισίστρατος), *Oidipas* (Οἰδίππος) jne.

3) Kreeka σ kahe vokaali vahel transkribeeritakse leedu s-iga: *Aisonas* (Αἴσων), *Sisifas* (Σίσυφος), *Aretūsa* (Ἀρέθουσα), *Jasonas* (Ίάσων) jne.

4) Kreeka ζ transkribeeritakse kui dz: *Dzeusas* (Ζεύς), *Dzakintas* (Ζάκυνθος) jne.

5) Kreeka κ transkribeeritakse kõigis positsioonides k-na: *Kirkè* (Κίρκη), *Skila* (Σκύλλα), *Kerberos* (Κέρβερος), *Kokitas* (Κωκυτός) jne.

6) Kreeka θ transkribeeritakse t-na: *Tetida* (Θέτις), *Temida* (Θέμις) jne.

7) Kreeka geminaadid transkribeeritakse kaksikkonsonantidena: *Odissejus* (Ὀδυσσεύς), *Apollonas* (Ἀπόλλων), *Hippodameja* (Ἱπποδάμεια), *Achillas* (Ἀχιλλεύς), *Ossa* (Ὀσσα) jne.

Teise maailmasõja järel aga olukord muutus. Osa professoreid ja tõlkijaid emigreerus läände, osa saadeti Nõukogude vangilaagritesse. Leetu jäänud õppejõud kolisid koos klassikalise filoloogia osakonnaga pärast 1940. aastal toimunud leedukeelse Vilniuse ülikooli taasavamist Vilniusse.

On huvitav vaadata, kuidas ja millal algab Nõukogude ühtluspoliitika ja vene keele mõju antiiknimede leedukeelsele kasutusele. Ühelt poolt jätkusid juba nimetatud tendentsid Nõukogude okupatsiooni teise ja isegi kolmanda kümnendini, ja seda eriti antiikautorite tõlgetes.² Teisalt aga mõjutas uusi venekeelsete teoste tõlkeid, nagu näiteks antiikajaloo õpikud (Mišulinas 1946; Sergejevas 1952), olulisel määral vene keel, mille tulemusel kalduti varasematest kreeka pärisnimede vahendamise põhimõtetest kõrvale.

Murrangut tähistab Jossif Tronski „Antiikkirjanduse ajaloo” tõlkimine leedu keelde ja selle mitmes trükkis avaldamine okupatsiooni alguskümnetel. Tronski õpikust sai peamine kreeka ja ladina kirjanduse õppevahend kõrgkoolides kuni 1998. aastani, mil ilmus Dalia Dilytė kirjutatud antiikkirjanduse õpik (kordustrükkid 1999 ja 2005). Tronski õpiku leedukeelse variandi 1951. ja 1961. aasta väljaannete võrdluses (ilmus ka vahepealne, 1955. aasta trükk) tulevad muutused põhimõtetes selgelt esile:

² Nt Aischylose „Aheldatud Prometheus” (1947); uus Homerose „Odüsseia” väljaanne (1948) järgib varasemat versiooni (1937).

1. Kreeka diftongid *ai* ja *oi* transkriptsioon on *ai* ja *oi* esimeses trükis ning venepärane *e* teises trükis.

kreeka / ladina	Tronski 1951	Tronski 1961
Αἴγιθος / Aegisthus	Aigistas	Egistas
Αἰσχίνης / Aeschinēs	Aischinas	Eschinas
Αἰσχύλος / Aeschylus	Aischilas	Eschilas
Φαίδων / Phaedōn	Faidonas	Fedonas
Κλυταιμνήστρα / Clytaemnestra	Klitaimnestra	Klitemnestra
Κροῖσος / Croesus	Kroisas	Krezas
Οἰδίπους / Oedipūs	Oidipas	Edipas
Φοῖβος / Phoebus	Foibas	Febas

2. Geminaadid kaovad nii ladina kui ka kreekakeelsete nimede leedu variantidest.

kreeka/ladina	Tronski 1951	Tronski 1961
Atta	Atta	Ata
Ἄτταλος / Attalus	Attalas	Atalas
Cinna	Cinna	Cina
Catullus	Katullas	Katulas
Κόριννα / Corinna	Korinna	Korina
Ennius	Ennijus	Enijus
Gallus	Gallas	Galas
Gellius	Gellijus	Gelijus

3. Esimeses Tronski väljaandes kirjutatakse silpidevahelise piiri selgemaks markeerimiseks kahe vokaali vahele *j*, teises väljaandes aga enam mitte.

kreeka / ladina	Tronski 1951	Tronski 1961
Fabiānus	Fabijanas	Fabianas
Ἰλιάς / Ilias	Ilijada	Iliada
Ἴλιον / Īlion	Ilijonas	Ilionas
Λουκιανός / Lūcianus	Lukijanas	Lukianas
Ἀρίων / Arīōn	Arijonas	Arionas

4. Mõningatel juhtudel kirjutatakse keskaegse ladina häälduse mõjul kreeka sigma kahe vokaali vahel leedu versioonis *z*-iga. See tendents muutub nõukogude perioodi vältel veelgi tugevamaks.

kreeka / ladina	Tronski 1951	Tronski 1961
Βρισηῖς / Brīsēis	Brizejidė	Brizeidė
Κροῖσος / Croesus	Kroisas	Krezas
Ἡσίοδος / Hēsiodus	Heziodas	Heziodas
Διώνυσος / Dionysus	Dionizas	Dionizas
Κροῖσος / Croesus	Kroisas	Krezas

Tronski raamatu tõlgetest ei saanud kreeka ja ladina nimede leedu keelde vahendamisel siiski otsest eeskuju – nõue järgida venepärast kirjaviisi ei

olnud tõlkijate vaba valik, vaid selle olid neile peale surunud õpiku toimetajad. Kuid sellegipoolest on just Tronski 1961. aasta väljaanne pärisnimede standardiseerimisel oluline tähis: lahkkelid toimetajatega ajendasid üht tõlkijatest, Jonas Dumčiust seda probleemi süvitsi analüüsima. Selle tulemusel kirjutas ta mahuka kaheköitelise (900 lk) väitekirja „Antiikaja pärisnimed leedu keeles” (Vilniuse ülikool, 1958). Dumčiuse uurimus käsitleb piibli- ja antiiknimede leedundamist alates kõige esimestest leedukeelsetest kirjutistest XVI sajandil kuni 1950. aastateni välja.

Pärast Leedu taasisesivsustumist võeti uuesti kasutusele mõningad kreeka nimede leedundamise põhimõtted, mis domineerisid enne nõukogude aega, sh kreeka diftongide *ai* ja *oi* transkribeerimine leedu diftongide *ai* ja *oi*-ga. Samal ajal jäi ladina nimede vahendamine keskaegset traditsiooni järgides endiseks. Probleem tekib tavaliselt nendes raamatutes või antoloogiates, kus on koos nii kreeka kui ka ladina pärisnimed. Nii kirjutatakse sama nimi erinevalt, sõltuvalt sellest, kas ta on ladina või kreeka kontekstis, nt *Faidra* ja *Aigistas* Euripidesel ning *Fedra* ja *Egistas* Seneca teostes.

2015. aastal loodi digitaalne antiiksete pärisnimede andmebaas.³ Kreeka ja ladina pärisnimede koondamine ühte andmebaasi (ühtekokku u 12 000 kirjet) annab üldisema pildi ja lubab luua nimede leedundamise kriteeriumid ning formuleerida üldised põhimõtted ja spetsiifilised reeglid, st võimalikuks saavad katsed välja arendada teoreetiline leedu transkriptsioonisüsteem. Teisalt on aga täiuslik süsteem vaevalt võimalik – igal reeglil on erandid, kui arvesse võtta ka eraldi nimekujude traditsioonilist esitamist. Andmebaasi peamiseks printsiibiks on säilitada kreeka ja ladina nimede foneetilised ning morfoloogilised parameetrid nii originaalilähedaselt kui võimalik, harmoneerides neid samal ajal leedu keele mudelitega ning kreeka ja ladina nimisõnadega tänapäevases leedu keeles.

3. Kreeka nimed eestikeelsetes antiikkirjanduse õpikutes

Antiiknimede eestindamise olukord ei ole unikaalne ning me näeme üsna olulisi ühisjooni naabritega. XIX sajandil ja XX sajandi esimesel poolel olid Eestis antiiknimede kirjakujud täiesti ühtlustamata. Vahel kasutati saksa kirjakujusid, vahel ka muid transkriptsioonipõhimõtteid; eriti suur ebajärjepidevus valitses kreeka konsonante χ , θ , ϕ ja ζ ning vokaali υ sisaldavate sõnade kirjaviihis. Samuti oli ebajärjepidevust diftongide *ai* ja *oi* vahendamisel: esines nii diftonge kui ka *ä*-d ja *ö*-d. Ka nimede lõppudes on segadust: kord oli kasutusel kreekapärane *-os*, kord ladinapärase *-us*, aga vahel jäeti lõpp üldse ära. Ebajärjepidevust on ka vokaalipikkuste edasiandmisel: kord esitati pikk vokaal kahekordse vokaaliga, teinekord jälle pikkust kirjakuju ei kajastatud. Mida aga esines küllaltki vähe (eriti võrreldes meie naabritega), on nimekuju tuleamine genitiivsest tüvest – tavaliselt on nimekuju aluseks võetud siiski nominatiivne vorm.

Ent sellegipoolest hakkame juba 1920. aastatel märkama teatud korrastavaid tendentse, mida aitasid populariseerida ka kirjandusõpikud – neid avaldati esimesel iseseisvusajal õige mitu. 1926. aastal ilmus esimene osa Tadeusz

³ Leedu Teadusagentuuri projekt „Antiikaja pärisnimede digitaalne andmebaas” kestis 2013–2015 ning selle teostajateks olid Vilniuse ülikooli teadlased. Andmebaas on kõigile kasutajatele vabalt kättesaadav: <http://www.vardynas.flf.vu.lt/>.

Zieliński „Vana-kreeka kirjandusest”, järgmisel aastal kohe ka teine osa. Tõlkija Linda Metslang on pärisnimede eestindamisel lähtunud järgmistest reeglitest:

1) 3. käändkonna kreeka nimed transkribeeritakse eesti keelde nominatiivse vormi järgi: *Artemis* (Ἀρτεμις, ἰδος ἦ), *Thetis* (Θέτις, ἰδος ἦ), *Hellas* (Ελλάς, ἄδος ἦ) jne.

2) Kõik kreeka diftongid transkribeeritakse vastavate eesti diftongidega: *Aigisthos* (Αἰγισθος), *Eumaios* (Εὐμαιος), *Hephaistos* (Ἡφαιστος), *Herakleitos* (Ἡράκλειτος), *Oidipus* (Οἰδῖππος) jne.

3) Kreeka ζ transkribeeritakse võõrtähe z abil: *Zeus* (Ζεύς).

4) Kreeka κ transkribeeritakse kõigis positsioonides k-ga: *Kirke* (Κίρκη), *Skylla* (Σκύλλα), *Kreon* (Κρέων) jne.

5) Kreeka φ transkribeeritakse ph-ga: *Sappho* (Σαπφώ), *Phaidra* (Φαίδρα), *Sophokles* (Σοφοκλῆς), *Xenophon* (Ξενοφών) jne.

6) Kreeka θ transkribeeritakse th-ga: *Thetis* (Θέτις), *Thukydides* (Θουκυδίδης) jne.

7) Kreeka χ transkribeeritakse ch-ga: *Aischylos* (Αἰσχύλος), *Achilleus* (Ἀχιλλεύς), *Telemachos* (Τηλέμαχος) jne.

8) Kreeka geminaadid transkribeeritakse kaksikkonsonantidena: *Odysseus* (Ὀδυσσεύς), *Apollon* (Ἀπόλλων), *Achilleus* (Ἀχιλλεύς) jne.

9) Kreeka υ transkribeeritakse y-ga: *Odysseus* (Ὀδυσσεύς), *Aischylos* (Αἰσχύλος), *Thukydides* (Θουκυδίδης) jne.

Teisalt on aga selgelt näha, kuidas isiku- ja kohanimede eestindamist käsitletakse eri põhimõtte kohaselt: kohanimedes lihtsustuvad θ ja φ eesti-pärasteks aspireerimata konsonantideks (*Teeba*, *Efesos*), y asemel aga kasutatakse eesti vokaali ü: *Kürene*, *Siküoon*. Konsonantühendiga antakse edasi üksnes kreeka χ: *Achaia* (Ἀχαιᾶ), *Kolchis* (Κολχίς). Mis puudutab teoste pealkirju, siis siin näeme teatud ebajärjepidevust: kohati transkribeeritakse neid sarnaselt pärisnimedega, kohati aga lihtsutatakse nagu kohanimesid. Võib öelda, et Metslangi põhimõtted löid standardi: samasugustest reeglitest lähtus ka Ervin Roos, kes avaldas 1935. aastal oma „Ülevaate vana-kreeka kirjandusest”; erinevused ilmnevad vaid mõningates teoste pealkirjades, mida hakati käsitlema pärisnimedest erinevana ja lihtsustama kohanimede reeglite järgi: nii said „Odysseiast” „Odüsseia” ja „Trachiniaist” „Trahiinlannad”, teisalt aga säilitasid võõrapärase kuju nt Aristophanese „Eirene” („Rahu”) ja „Thesmophoriazusai” („Naised tesmofooridel”, Metslangi vahendusel lihtsalt „Tesmoforiad”).

1933. aastal ilmus Elmar Muugi „Väike õigekeelsus-sõnaraamat”, milles tehti katse antiiknimede eestindamist ühtlustada, ning ehkki kriitikud on hiljem juhtinud tähelepanu sellele, et mõningaid tema reegleid pole võimalik järjepidevalt järgida (vrd nt Nurm jt 1961: 554), oli tema kehtestatud normistikul siiski märgatav mõju eestiaegsele õppe- ja teatmekirjandusele.

Juba 1949. aastal, väga ruttu pärast Eesti okupeerimist, anti eesti keeles välja Jossif Tronski „Antiikkirjanduse ajalugu”, mille tõlkijaks oli Justa (Aita) Kurfeldt. Võrreldes eestiaegsete tavadeга näeme tema transkriptsioonis teatud muutusi ning eelkõige puudutavad need φ ja υ transkriptsiooni – esimest hakatakse ka pärisnimedes vahendama f-ga, teist aga ü-ga: *Sapfo* ja *Odysseus*. Kuna th ja ch antakse edasi varasemate põhimõtete järgi, võib siin rääkida teatud ebajärjepidevustest. Vrd nimede ortograafiat Zieliński ja Tronski kirjandusõpikutes:

kreeka / ladina	Zieliński 1926	Tronski 1949
Ἀχιλλεύς / Achilleus	Achilleus	Achilleus
Αἰσχύλος / Aeschylus	Aischylos	Aischülos
Αἴας / Aiāx	Aias	Aias
Εὐριπίδης / Eurīpidēs	Euripides	Euripides
Ἰσοκράτης / Isocratēs	Isokrates	Isokrates
Καλλίμαχος / Callimachus	Kallimachos	Kallimachos
Λύσιās / Lŷsiās	Lysias	Lŷsias
Ὀδυσσεύς / Odysseus	Odysseus	Odŷsseus
Οἰδίπους / Oedipŭs	Oidipus	Oidipus
Προμηθεύς / Promētheus	Prometheus	Prometheus
Σαπφώ / Sapphō	Sappho	Sapfo
Σοφοκλῆς / Sophoclēs	Sophokles	Sofokles

Järgmises tabelis on aga näitlikustatud teoste pealkirjade vahendamist.

kreeka	Zieliński 1926	Tronski 1949
Αἷτια	Aitia	Põhjused
Ἀχαρνεῖς	Acharnalased	Ahharnlased
Βάκχαι	Bakchid	Bakhandid
Εἰρήνη	Eirene	Rahu
Ἑπτά ἐπὶ Θήβας	Seitse Teeba vastu	Seitse Teebai vastu
Ἡρακλείδαι	Herakleidai	Herakleidid
Θεσμοφοριάζουσai	Tesmoforiad	Naised tesmofooride pühal
Κύκλωψ	Küklops	Kükloop
Ὀδύσσεια	Odysseia	Odŷsseia
Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ	Oidipus Koloonos	Oidipus Koloonos
Χοηφόροι	Choefoorid	Choeforoi
Τραχίνιαι	Trachiniai	Trahhiinlannad

Siin valitseb veelgi suurem ebaühtlus kui pärisnimede puhul: kohati on Tronski tõlkes pealkirju kodustatud („Trahhiinlannad”) ja isegi tõlgitud („Põhjused”, „Rahu”), kohati on jälle võõrapärastatud („Choephoroi”). Samuti on ebaajärjepidevused transkriptsioonis (vrd „Ahharnlased” vs. „Choeforoi”).

Õige pea pärast Tronski õpiku ilmumist tõusis seoses „Suure õigekeelsus-sõnaraamatu” koostamisega jälle päevakorra antiiknimede ortograafia küsimus. Sellega hakkas tegelema Keele ja Kirjanduse Instituudi sõnaraamatute ja õigekeelsuse sektor, mida juhtis Johannes Veski, kuid eriti oluline oli samas sektoris töötanud Ernst Nurme panus, kes töötas välja konkreetset juhised antiiknimede vahendamiseks. Need tekitasid elavat vastukaja ja 1950. aastate lõpul toimusid nimede kirjakuju üle ägedad diskussioonid.

Kujunes kaks vastaspoolt, mille ühe poole eestkõneleja oli Ernst Nurm, teise poole seisukohti esindasid Ain Kaalep ja Johannes Veski. Nurm avaldas Keele ja Kirjanduse Instituudi 1958. aasta kogumikus kreeka pärisnimede eestindamisele pühendatud artikli, mille peamine sõnum oli, et kreeka nimed tuleks delatiniseerida, eelkõige pidades silmas seda, et ζ tuleks x-i asemel läbivalt transkribeerida *ks*-iga, φ *ph* asemel *f*-ga, χ *ch* asemel *hh*-ga, θ *th* asemel ja ρ *rh*

asemel vastavalt *t* ja *h*-ga, *v* aga *y* asemel *ü*-ga, st tuua ka pärisnimesse läbi-
valt põhimõtted, mida kasutati varasemas traditsioonis kohanimeses ja pealkir-
jades ja mida Kurfeldt oma Tronski tõlkes kasutas juba *φ* ja *υ* transkriptsioonis.

Kaalep ja Veski võtsid aga selle vastu sõna nii spetsiaalsetel diskussioo-
nikoosolekutel kui ka artiklites. Veski (1961) heitis Nurmele ette kõigepealt
järgemuse puudumist (ξ on ainult kohati *ks*-iga transkribeeritud), aga esi-
tas ka lingvistilisi põhjendusi, miks ta Nurme soovitatud kirjaviisi sobivaks ei
pea. Kaalep (1961) heitis samuti Nurmele ette segaduse külvamist; mis aga
puudutab kreeka nime de ortograafiat, siis tema sõnul oli ladina transkript-
siooni kasutamine igati õigustatud, kuna kreeka ja ladina keel ongi omavahel
erakordselt seotud ning ka kreeklased ise transkribeerisid oma keelt ladina
tähestikku samamoodi. Lisaks sellele tõi ta teisigi pragmaatilisi ja lingvistilisi
argumente, miks tuleks eelistada latiniseeritud nimekujusid.

Võib öelda, et mõnda aega pärast seda näemegi paralleelselt kahe erineva
transkriptsioonisüsteemi kasutust. Juba 1960. aastal ilmunud „Iliase” ja 1963.
aastal ilmunud „Odüsseia” tõlge populariseerisid endisaegset latiniseeritud
nimekujude kasutust. Teisalt jälle näeme ajakirjanduses ilmunud artiklites
korduvalt just Nurme soovitatud nimekujusid. 1966. aastal arutas vabariiklik
õigekeelsuskomisjon kreeka pärisnime de transkribeerimist, ent kumbki ette-
pandud süsteem ei saanud vajalikku häälteenamust (Raiet 1966: 178).

Lõpuks on jäänud ülekaalukalt käbele siiski kahe maailmasõja vahelisel
ajal välja kujunenud standardid ja seda ennekõike nende pooldajate viljaka
publitseerimistegevuse tõttu, mis aitas vastavaid transkriptsioonireegleid
populariseerida. Esiteks võiks siin nimetada 1960. aastatel alanud suurt Eesti
Nõukogude Entsüklopeedia projekti, mille kirjandusartiklite eestvedajate
sekka kuulusid ka Ain Kaalep ja Richard Kleis, teiseks antiikkirjanduse anto-
loogiaid (1964. aastal avaldati kreeka kirjanduse ja 1971. aastal rooma kirjan-
duse antoloogia) ning kolmandaks ehk isegi kõige tähtsamana Richard Kleisi
koostatud õppematerjale, mis laialt populariseerisid vastavaid nimekujusid
kõrghariduses.

Nimelt ilmus 1964. aastal üle pika aja esimene antiikkirjanduse originaal-
õpik: Richard Kleisi „Vana-Kreeka kirjanduse põhijooni” (kordustrüki 1965,
1968, 1974). Selle nimekujudes ei ole järgitud Nurme soovitusi ning kui võrd-
leme uuesti samade nime de kirjaviisi, võib järeldada, et Kleis on siin täielikult
naasnud eestiaegse kirjaviisi juurde:

kreeka / ladina	Zieliński 1926	Kleis 1964
Ἀχιλλεύς / Achilleus	Achilleus	Achilleus
Αἰσχύλος / Aeschylus	Aischylos	Aischylos
Αἴας / Aiās	Aias	Aias
Εὐριπίδης / Eurīpidēs	Euripides	Euripides
Ἰσοκράτης / Isokratēs	Isokrates	Isokrates
Καλλίμαχος / Callimachus	Kallimachos	Kallimachos
Λύσιās / Lŷsiās	Lysias	Lysias
Ὀδυσσεύς / Odysseus	Odysseus	Odysseus
Οἰδίπους / Oedipūs	Oidipus	Oidipus
Προμηθεύς / Promētheus	Prometheus	Prometheus
Σαπφώ / Sapphō	Sappho	Sappho
Σοφοκλῆς / Sophoclēs	Sophokles	Sophokles

Küll aga on toimunud olulisi muutusi teoste pealkirjade vahendamises:

kreeka	Zieliński 1926	Kleis 1964
Αἴτια	Aitia	Põhjused
Ἀχαρνεῖς	Acharnalased	Ahharnlased
Εἰρήνη	Eirene	Rahu
Ἑπτά ἐπὶ Θήβας	Seitse Teeba vastu	Seitse Teeba vastu
Κύκλωψ	Küklops	Kükloop
Ὀδύσσεια	Odysseia	Odüsseia
Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ	Oidipus Koloonoses	Oidipus Kolonoses
Χοηφόροι	Choefoorid	Hoefoorid
Τραχίνiai	Trachiniai	Trahhislannad

Kleis lähtus siin kodustavatest põhimõtetest, millele toetus ka Aita Kurfeldt, kuid viis need ellu süsteemselt ja järjepidevalt: nii on ka „Choephoroi” saanud „Hoefoorid”, „Trahhinlannade” asemel on aga täpsem „Trahhislannad”. Samal ajal on Kleis täiesti loobunud varasemate autorite ebajärjepidevast taotlusest kreeka vokaalipikkusi eesti keeles edasi anda: nt *Trooja* nimekujuga järgib ta 1960. aastateks väljakujunenud traditsiooni, kuigi originaalis on seal lühike *o*, Sophoklese tragöödia „Oidipus Kolonoses” aga esitab läbivalt lühikeste vokaalidega, kuigi originaalis on teine *o* pikk.

Kleisi põhimõtted võib kokku võtta järgmiselt: pärisnimedes on kasutatud latiniseeritud transkriptsiooni, kasutades vajadusel võõrtähti, ent morfoloogilised lõpud on siiski kreekapäraseks (nt *-os* või *-on*). Pealkirjades ja kohanimedes aga eelistatakse eestipärast kirjaviisi. 1980. aastal avaldab Kleis juba antiikkirjanduse ajaloo õpiku ning sealgi on kinni peetud samadest põhimõtetest.

Need kirjakujud on püsinud üsna jõudsalt tänapäevani välja, ehkki vahel näeme teatud tendentsi latinisatsiooni levikuks ka pealkirjadesse, nt „Odüsseia” asemel näeme mõnikord kirjakuju „Odysseia” (vrd nt Tartu Uue Teatri lavastuse pealkirja). Kuid praegu on Tartu Ülikooli Kirjastuses töös tõlge Oliver Taplini „Kirjandusest Kreeka-Rooma maailmas” ning selles on kõik nimekujud esitatud täpselt sellisena, nagu Ain Kaalep ja Richard Kleis neid populariseerisid.

Kadri Novikovi eestvedamisel on TÜ klassikalistel filoloogidel käsil internetipõhise antiiknimede sõnastiku koostamine.⁴ Sõnastiku eesmärk on esitada antiikmaailma isiku- ja topograafiliste nimede soovitatavad eestipäraseks nimevormid, lisaks nimede paralleelvormid erinevates teatmeteostes ning tõlgetes. Sõnastikus kajastuvad nii nimede kreeka ja/või ladinakeelsed kui ka inglise-, prantsuse-, saksa- ja venekeelsed kujud. Sõnastik võiks olla abiks nimekujude esitamise süsteemsuse ja korrektsuse seisukohalt nt tõlkijatele, toimetajatele, üliõpilastele, aidates puhastada meie emakeelt võõrmõjudest. Sõnastikus on edaspidi plaanis esitada nimeversioonid ka tõlkijate kaupa, luues võimaluse võrrelda nimede kasutamise põhimõtteid ajaperioodide ja tõlkijate/autorite kaupa: selline ressurss on kasulik ka keele- ja tõlkeuurijatele.

⁴ Baasfinantseerimise projekt nr PHVLC16933.

4. Kokkuvõte

Kolme Baltimaa antiiksete pärisnimede ortograafia ajaloos ilmnevad sarnased arengumustrid ning laias laastus võib selle perioodiseerida järgmiselt:

1) mitmekesisuse periood, kui süsteemitult on kasutusel erinevad nimekujud;

2) esimesed standardiseerimiskatsed ning normide väljakujunemise algus;

3) nõukogude aeg, mil pannakse vabariigiaegsed standardid kahtluse alla ning esmajoones Tronski õpiku tõlgetest tõukudes areneb nende üle poleemika; sealjuures võib paralleelselt tulla kasutusele mitu erinevat süsteemi;

4) taasiseseisvumisele järgnenud aeg, kui hakatakse uuesti tähelepanu pöörama standarditele, kas vanu taaselustades või uusi luues.

Hoolimata ühisjoontest on Eesti traditsioonil siiski võrreldes Läti ja Leedu omaga teatud eripärasid. Iseloomulik on võõrapärastav lähenemine: nimesid ei tehta enda omadeks, antakse edasi ka morfoloogilised tunnused. Samuti õnnestus tõhusamalt vastu seista nimede venestamisele: nõukogude ajal on pigem olnud vaidlus selle üle, kui kaugemale minna eestipärastamisega. Ka siin on oluline roll Tronski antiikkirjanduse õpikul, kus tehti esimene katse vähemalt osaliselt võõrtähtedest loobuda.

Kõigil kolmel Baltimaal on lõplik standardiseerimine alles ees. Ka eesti ja leedu keeles, kus on küll üldiselt antiiknimede transkriptsioonireeglid kehtestunud, jääb sellegipoolest lahendust ootama veel terve rida üksikküsimusi, mis puudutavad nt kreeka nimesid ladina kontekstis, teoste pealkirju, kohanimedid ning traditsiooni ja täpsuse dilemma.

Artikli valmimist on toetanud Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond (Eesti-uuringute Tippkeskus) ning see on seotud Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi uurimisprojektiga IUT20-1 „Eesti kirjandus võrdleva kirjandusuurimise paradigmas”. Uurimistööd toetas Leedu Teadusagentuur (projekt „Antiiksete pärisnimede digitaalne andmebaas”, teema juht Audronė Kučinskienė).

Kirjandus

Antikās literatūras antoloģija I 1951. Koost Rūdolfš Egle. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.

Antikās literatūras antoloģija II 1952. Koost Rūdolfš Egle. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.

Aischylos 1947 = Aischilas, Prikaltasis Prometējas. Tlk Ričardas Mironas. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.

Čerfasa, Lija, Fomina, Tamāra 1968. Antikās literatūras vēsture. Rīga: Zvaigzne.

Dilytė, Dalia 1998. Antikinė literatūra. Vilnius: Jošara.

Dumčius, Jonas 1958. Antikiniai tikriniai vardai lietuvių kalboje. Disertacija filologijos mokslų kandidato laipsniui įgyti. Vilnius [käsikiri].

Felsbergs, Ernests 1922. Grieķu īpašvārdu pareizrakstība latviešu valodā. Rīga: Latvijas Universitātes izdevums.

Fernandes, Lincoln 2006. Translation of names in children's fantasy literature: Bringing young reader into play. https://www.researchgate.net/publication/237246131_Translation_of_Names_in_Children's_Fantasy_Literature_Bringing_the_Young_Reader_into_Play_i (8. III 2017)

- Garais, Frīcis 1930. Daži latviešu valodas jautājumi. Rīga: Autora izdevums.
- Hermans, Theo 1988. On translating proper names, with reference to De Witte and Max Havelaar. – Modern Dutch Studies. Essays in Honour of Professor Peter King on the Occasion of his Retirement. Toim Michael J. Wintle. London–Atlantic Highlands: The Athlone Press, lk 11–24.
- Homeros 1937 = Homeras, Odisēja. Tlk J. Rālys. Toim Vladimiras Šilkarskis. Kaunas: Švietimo ministrijos KKL-jos leidinys.
- Homeros 1943 = Homērs, Odiseja. Tlk Augusts Ģiezēns. Rīga: Latviju grāmata.
- Homeros 1948 = Homeras, Odisēja. Tlk Jeronimas Rālys. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Horatius 1924–1936 = Horatius, Horātija dzejas. Tlk Kārlis Straubergs. Rīga: A. Gulbis.
- Kaalep, Ain 1961. „Keele ja Kirjanduse” ringkūsitlusest. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 41–46; nr 2, lk 109–115.
- Ķīkauka, Pēteris 1944. Grieķu literatūras vēsture. Rīga: Universitātes apgāds.
- Kleis, Richard 1964. Vana-Kreeka kirjanduse pōhijooni. Tartu: Tartu Riiklik Ūlikool.
- Kleis, Richard 1980. Antiikkirjanduse ajalugu. Kōrgkooli ōpik filoloogia erialadel. Tallinn: Valgus.
- Kreeka kirjanduse antoloogia 1964. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Kun 1959 = Nikolajs Kūns, Sengrieķu mīti un varoņteikas. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Kun 2016 = Nikolajs Kūns, Sengrieķu mīti un varoņteikas. Rīga: Jumava.
- Laizāns, Mārtiņš, Lāms, Ojārs 2014. Sengrieķu īpašvārdu atveide latviešu valodā: paražas vs. paraugs lingvistikas un poētikas aspektos. – Alīse Laua (1914–1994). In honorem. Toim Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, lk 98–105.
- Latīņu-latviešu vārdnīca 1955. Koost Klāra Veitmane, Lija Čerfasa, Henriks Novackis, Aleksejs Apinis. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Mišulinas, A. V. (koost) 1946. Senovēs istorija. Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla.
- Nurm, Ernst 1958. Kreeka pārisnīmede edasiandmisest eesti keeles. – Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused II. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, lk 43–52.
- Nurm, Ernst, Raiet, Erich, Kindlam, Magnus 1961. „Ōigekeelsuse sōna-raamatu” arvustuste puhul. – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 553–565.
- Plāķis, Juris 1929. Svešvārdu izruna un rakstība latviešu valodā. – Izglītības ministrijas mēnešraksts 5, lk 477–480.
- Raiet, Erich 1966. Vabariikliku ōigekeelsuse komisjoni otsuseid. – Keel ja Kirjandus, nr 3, lk 178.
- Rooma kirjanduse antoloogia 1971. Koost Ain Kaalep, Ūlo Torpats. Tallinn: Eesti Raamat.
- Roos, Ervin 1935. Ūlevaade vana-kreeka kirjandusest. Tartu: Loodus.
- Rūmniece, Ilze 2009. Par grieķu īpašvārdiem un grēcismiem latviešu valodas vidē. – Antiquitas Viva 3. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, lk 147–156.
- Sengrieķu literatūras antoloģija 1990. Koost Tamāra Fomina. Rīga: Zvaigzne.
- Senās Romas literatūras antoloģija 1994. Koost Tamāra Fomina. Rīga: Zvaigzne.
- Sergejevas, Vladimiras 1952. Senovēs Graikijos istorija. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Straubergs, Kārlis (koost) 1922. Grieķu lirika. Rīga: Izglītības ministrijas izdevums.
- Straubergs, Kārlis 1936. Romiešu literatūra. Rīga: Valters un Rapa.

- Zieliński, Tadeusz 1926–1927. Vana-kreeka kirjandus. Tlk Linda Metslang. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.
- Taplin, Oliver (toim), ilmumas. Kirjandus Kreeka-Rooma maailmas. Tlk Kersti Unt, Janika Päll. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Tronski, I. M. 1949. Antiikkirjanduse ajalugu. Tlk J. Kurfeldt, J. Semper. Tartu: Teaduslik Kirjandus.
- Tronski 1951, 1961 = Josifas Tronskis, Antikinės literatūros istorija. Tlk L. Val-
kūnas, J. Dumčius. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Tronski 1954 = Josifs Tronskis, Antikās literatūras vēsture. Tlk A. Ābele. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Vecvagars, Māris 2008. Sengrieķu-latviešu īpašvārdu vārdnīca. Rīga: Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Veski, Johannes Voldemar 1961. Kreeka ja ladina sõnavara omavahelisest suhtumusest eesti keeles. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 37–41.

Greek proper names in ancient-literature textbooks on the example of Baltic countries

Keywords: history of translation, proper names, ancient literature, domestication, foreignization

In studying the history of translation, it is important to pay attention not only to the focal questions such as who translated, what was translated, or how it was translated, but also to some narrower issues, such as for example the rendering of puns, culture-specific items, terms, and proper names. Proper names are often more than just simple carriers of orthographic norms: they can also be signs of an era, expressing the dominant tendencies in culture and/or ideology.

The purpose of this paper is to compare the history of rendering Greek proper names in three countries with a similar fate – Latvia, Lithuania and Estonia. In order to limit down the vast material, literature textbooks were chosen as the object of research, as these are professional and well thought out works having a considerable role in popularizing the name forms.

The study reveals that the history of orthography of ancient proper names in the three Baltic states reveals similar evolutionary patterns: (1) a period of diversity and lack of system; (2) the beginning of establishing the norms; (3) the Soviet period, when republican standards were questioned; 4) the period of regained independence, when the standards of rendering ancient proper names are again revised. The standardization is not yet complete in any of the three Baltic states; even if the general standards have been formulated, there is still a number of issues which are yet to be solved, such as for example Greek names in the Latin context, the titles of ancient works, place names, and dilemmas between accuracy and tradition.

Līva Bodniece (b. 1987), MA, Riga Stradiņš University, Guest Lecturer, livabodniece@lu.lv

Audronė Kučinskienė (b. 1964), PhD, Vilnius University, Department of Classical Philology, Associate Professor, audronekucinskiene@hotmail.com

Maria-Kristiina Lotman (b. 1974), PhD, University of Tartu, Department of Classical Studies, Associate Professor, maria.lotman@ut.ee